

Sors et consors. Čo nás jedna byzantská modlitba môže naučiť o Eucharistii (Tretia časť)

Lucia Laudoniu

17. apríla 2023 ✝ Cirkev ✝ Eucharistia

predchádzajúce časti:

Sors et consors. Čo nás jedna byzantská modlitba môže naučiť o Eucharistii (Prvá časť)

Sors et consors. Čo nás jedna byzantská modlitba môže naučiť o Eucharistii (Druhá časť)

Pokiaľ je kňaz *alter Christus*, komunikant sa účasťou na sviatosti stáva *Christus minor*, alebo, lepšie povedané, *christophorus* (nositeľom Krista).

Celá ľudská bytosť sa mení na *artophorium* (svätostánok) podľa vzoru Panny Márie, ktorá nosila pod srdcom živého Spasiteľa ako v bohostánku.

Obeta slz

Slová byzantskej modlitby *Credo, Domine et confiteor* pripomínajú Kristovej Cirkvi, že duša milujúca pokánie sa Pánovi neprotiví, nech je akokoľvek hriešna.

„*Et sicut non abhorruisti os sordidum meretricis osculantis intemeratos pedes tuos: sic, Domine Deus meus, ne abhorreas me peccatorem, sed ut bonus et clemens, dignare me participem fieri Sanctissimi Corporis et Sanguinis tui.*“

„Nepohrdaj mnou hriešnym, Pane Bože môj, ako si nepohrdol nečistými ústami hriešnice (pobehlice), ktorá bozkávala tvoje nepoškvrnené (neporušené) nohy, ale urob ma účastníkom Najsvätejšieho Tvojho Tela a Krvi, (lebo si) dobrý a láskavý.“

Text Ioannikija Baziloviča kladie na miesto akuzatívu plurálu *intemeratos* nie celkom synonymný tvar *illibatos*, adverbium *sic* nahrádza *ita* a spojenie *participem fieri* sa mení na *participem effici*.

Voľba akuzatívu *illibatos* (*pedes*) je vzhľadom na pôvod tohto slovesa (*in a libo*) veľmi zaujímavá. Libácia v starom Ríme predstavovala rituálne odlievanie určitého nápoja (spravidla vína) na počesť bohov.

V prenesenom zmysle ďalej symbolizuje obeť (prelievanie) slz za niekoho (*lacrimas alicui libo*). Hriešnica obmyla Kristove nohy slzami. Spôsob, akým to vykonala, v podstate zodpovedal antickej náboženskej libácii (*libatio, libamentum*), ktorú Kristovi, jedinému pravému Bohu, dovtedy nepreukázal nikto.

Kalichy sýrskej proveniencie zo 6.- 7. storočia.

Zdroj: Metropolitan Museum of Art / commons.wikimedia.org

S tým úzko súvisí obetný charakter bozku. Úkon bozkávania ikon, dobre známy každému kresťanovi z východorímskeho kultúrneho okruhu, má okrem neodmysliteľného aspektu lásky aj sakrifičný rozmer. S nadprirodzenou silou bozku sa zoznamujú už deti. V rozprávkach býva bozk činiteľom premeny a nositeľom života, *vitae portans*.

Naše pery sformované takmer do tvaru ruže už čakajú na nebeskú eucharistickú včelu, aby opelila kvet našich úst svojou milosťou.

Slová - sviece na svietniku gramatiky

Konštantínopolský patriarcha svätý Ján Zlatoústý utkal nasledujúce slová našej modlitby *ante communionem* z nití dokonalej ľútosti:

„Deus noster, condona, ignosce, remitte mihi peccatori, quaecumque in te admisi, voluntaria et involuntaria; sive sciens, sive ignorans; seu verbo, seu opere, seu concupiscentia commiserim: omnia mihi indulge, ut bonus et clemens, intercessionibus intemeratae et semper Virginis Matris tuae.“

„Bože náš, prepáč, zmierni a odpusť mne hriešnemu všetky moje hriechy, ktorými som sa voči tebe previnil dobrovoľne či nedobrovoľne, vedome či nevedome, slovom alebo skutkom či žiadostivou túžbou. Všetko mi odpusť na príhovor tvojej Prečistej a vždy Panenskej Matky, ako dobrý a láskavý.“

Taliani hovorievajú *traduttore – traditore* (prekladateľ – zradca). Preklady sa občas podobajú na znečistené okuliare, cez ktoré nie je možné vidieť všetky odtiene originálu...

Lexikálne rozdiely medzi Erazmovou a Bazilovičovou redakciou byzantskej liturgie na tomto mieste však nie sú zásadné. Táto modlitba sa v latinských zbierkach objavuje s incipitom *Deus noster* (Bože náš) a rovnako *Deus meus* (Bože môj). Formula *omnia mihi indulge* je často prítomná v podobe *indulge mihi cuncta*. Hypotetické sloveso *dulgere*, z ktorého sa pravdepodobne sformovalo *indulgere*, nie je doložené in *corpore* klasickej latinčiny, ale vďaka predpokladanému etymologickému vzťahu ku gréckemu adjektívu *ενδελεχής* (nepretržitý, perpetuálny, pretrvávajúci) nás nabáda k trpezlivosti. Odpustenie je proces, ktorý môže trvať dlhý čas (*longe*). Je školou trpezlivosti, v ktorej každý z nás niekedy prepadol.

K Bohu sa kráča po schodoch odpustenia a slovesá *condona, ignosce* (Bazilovič napísal *relaxa*) a *remitte* sú ako tri schody, ktoré vedú k Božiemu trónu... Variabilita latinských slovies vzťahujúcich sa na akt odpúšťania pripomína svietnik plný sviec, ktoré medzi sebou súperia v intenzite svojho svetla.

Prosfora – byzantská sestra latinskej hostie.

Zdroj: Jim Forest / flickr.com

Odpustenie pod jazykovou lupou

Condonare charakterizuje darovanie (*donare*) niečoho z milosti, vzdanie sa niečoho podstatného a dôležitého v prospech druhého. Identickým významom „dýcha“ neskorolatiniské *perdonare* zahniezdené v Danteho literárnom hniezde.

Odpúšťajúci človek sa vzdáva práva na hnev (vrátane toho spravodlivého a oprávneného), odpúšťajúci Boh si viac neuplatňuje otcovské právo naveky zatradiť mánotratného syna a zašliapnuť svoje stvorenie ako mravca v tráve.

Kým *condonare* aj *perdonare* akcentujú význam odpustenia ako nezaslúženého daru, *ignoscere* v sebe skrýva ďalší rozmer: ten, kto odpúšťa, nemá ustavične pamätať na krivdu a má sa správať, akoby sa skutok nestal, ignorovať ho. Preložiť staré známe pravidlo „odpustil som, ale nezabudol“ pomocou *ignoscere* nie je možné, pretože toto latinské sloveso (kompozitum *in* a *noscere*, teda brať na vedomie) vyjadruje stav oslobodenia, keď spáchaný skutok už spí v hrobe zabudnutia.

Neschopnosť odpustiť býva spojená s vyvolávaním fantóma zlých spomienok. Slovesá *remittere*, respektíve *dimittere*, naznačujú riešenie, ktoré spočíva v odoslaní (*mittere*) ducha zlej spomienky tam, kam patrí – do minulosti, ktorú už nezmeníme a do Božieho milosrdenstva, v ktoré máme dúfať.

Relaxare, naopak, učí, že odpustenie je vlastne úľavou. Aj slovenské sloveso relaxovať sa narodilo na tejto latinskej posteli. Cicero chcel občerstviť svojho ducha náukou (*doctrina relaxare*), kresťan uľavuje svojmu srdcu pomocou Eucharistie.

Lieči aj zabíja

Záver byzantskej liturgickej modlitby hovorí o tom, že sväté prijímanie skutočne lieči dušu aj telo. Nie je náhradou za pozemské lieky, ale pôsobí vo vyššom zmysle:

„*Indemnatum* (alebo *incondemnatum*) *me custodi, ut sumam pretiosum et immaculatum Corpus tuum ad medelam animae et corporis. Quoniam tuum est regnum, et virtus, et gloria: Patris, et Filii, et Spiritus Sancti: nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.*“

„Chrán ma pred odsúdením (bez odsúdenia ma zachovaj), aby som prijal (požíval) tvoje vzácne (nadovšetko cenné) a nepoškvrnené Telo na uzdravenie duše i tela. Lebo tvoje je kráľovstvo i moc i sláva, Otca i Syna i Ducha Svätého, teraz i vždycky až na veky vekov. Amen.“

Mnohé liturgikony obsahujú formulku prevzatú z modlitby svätého Bazila Veľkého:

„Domine, ne fiat mihi in iudicium aut in condemnationem communio tuorum sanctorum mysteriorum, sed in sanationem animae et corporis.“

„Pane, nech mi prijatie tvojich svätých tajomstiev (sviatostí) nie je na súd alebo zatratenie (odsúdenie), ale na vyličenie (uzdravenie) duše a tela.“

Znie to hrozivo: sviatosť oltárna má moc uzdraviť, ale aj odsúdiť človeka na smrť. Je to však naozaj tak?

Srbský pravoslávny vladyka Irinej (Bulović) vo svojej štúdii z roku 2020 *Sväté prijímanie – Liek nesmrteľnosti*, ktorá bola publikovaná aj v slovenskom jazyku, pomocou teologicko-pastoračnej analýzy spoľahlivo vyvrátil námietku, že Eucharistia môže byť transmitterom infekčných chorôb. Na dušu toho, kto pristupuje k Božiemu oltáru s opovážlivou neúctou, s výsmechom, bez viery a bez najmenej túžby spoznať pravdu, *mala fide* a s rúhaním vlka v ovčom rúchu, tváriac sa pritom bezúhonne a zbožne, však pôsobí ako jed..., pokiaľ Boh nerozhodne inak.

Táto ruská ikona Poslednej večere z 19. storočia sa môže páčiť milovníkom diel talianskeho génia Cimabueho.

Zdroj: Andrzej Otrębski / commons.wikimedia.org

Sväté prijímanie má podľa báčskeho biskupa Irineja dve dimenzie – božskú (*divina gratia*, pôsobenie Najsvätejšej Trojice) a ľudskú (eticko-asketickú, súvisiacu s vnútornou dispozíciou človeka). Každý, kto často pristupuje k svätému prijímaniu, vie, že nikdy nebude dokonale disponovaný. Tajomstvo transsubstanciácie i napriek svojej scholastickej presnosti pôsobí mimo empirickej skúsenosti človeka.

Vyššie uvedený verš (*indemnatum me custodi...*) však nehovorí o tom, že komunikant má porozumieť podstate Eucharistie. Má si však uvedomovať jej účinky a strániť sa svätokrádeže.

Liturgické caveat

Na obaloch rôznych chemických produktov nesmie chýbať varovanie, ktoré upozorňuje spotrebiteľa, že zaobchádzanie s nejakou látkou alebo zlúčeninou predstavuje bezpečnostné a zdravotné riziko. Či nie je Eucharistia viac, než výsledok artificiálnej laboratórnej reakcie? Keď si dávame pozor pri práci s bežnou chémiou, prečo sme takí ľahkovážni v otázkach duchovne zdravého prístupu k Eucharistii?

Podceňovanie modlitebného *caveat*, aby sme nekráčali ku kalichu *in iudicium aut in condemnationem*, je nerozumnosťou vedúcou až k ohrozeniu vlastnej spásy. Táto veta je duchovným výstražným trojuholníkom – upozorňuje na duchovné riziká spojené s podceňovaním veľkosti sviatostných darov, ktorý pre nás pripravil Spasiteľ.

Opačným extrémom je blasfemické preceňovanie konsekrovaných darov, akoby boli Arabeliným prsteňom alebo magickou matériou, ktorá „musí“ vždy liečiť, nech sa deje čokoľvek...

Je vhodné vychádzať z predpokladu, že Eucharistia sprostredkúva duši zjednotenie sa s Kristom až na – nazvime to – genetickej úrovni, *via sanguinem*.

Byzantská liturgická lyžička - dar z nebies

V roku 2016 obohatila knižný trh výborná liturgická syntéza Tomáša Mrňávka *Vývoj a štruktúra liturgie sv. Jana Zlatoústeho*. Autor, gréckokatolícky kňaz, dôsledne analyzuje byzantské liturgické reálie. K spôsobu prijímania Najsvätejšej oltárnej sviatosti otec Mrňávek uvádza nasledovné:

„Ještě v roce 691 trulánský koncil (kán. 101) potvrzuje starobylou praxi, podle které věřící přijímali proměněný chléb na dlaň pravé ruky položené na levé ruce ve tvaru kříže a tak si jej podali do úst.“

Z uvedenej citácie vyplýva, že prijímanie na ruku malo vo východných Cirkvách odlišný priebeh a atmosféru, než je tomu v súčasnej rímskokatolíckej praxi.

Stojí za pripomenutie, že komunikant mal dlaň zvyčajne prikrytú šatkou, ktorá symbolizovala Kristov pohrebný rubáš, respektíve plienky v betlehemských jasliach, takže konsekrovaná partikula prosfory sa priamo nedotýkala dlane laika, ako je tomu dnes.

Otec Mrňávek správne poznamenáva, že liturgická lyžička (po latinsky *cochlear* – úžitkový predmet v tvare slimačej ulity, *κοχλῆϊς*) má pôvod v sýrskom prostredí a v ostatných oblastiach kresťanského Východu sa stáva normou v 9. a 10. storočí.

Autor cituje príbeh o Saracénovi, ktorý do kresťanského chrámu zavliekol svoje ťavy. Zostal na svätej liturgii a uvidel, že prosfory sa pod rukami kňaza zmenili na zabité dieťaťko. Prestrašený vyznávač Mohameda bol svedkom mystického podávania tela Božieho Dieťaťa do úst veriacim pomocou lyžičky. Toto rozprávanie zaznamenáva v jednej zo svojich kázni mních a bojovník proti ikonoklazmu svätý Gregor Dekapolita. Lyžička na podávanie Najsvätejšieho Kristovho Tela a Krvi do úst je teda súčasťou nebeského zjavenia, ktoré spôsobilo obrátenie Alahovho služobníka.

